

KIND EN STEEN

het scheppingsproces — zo geheel anders dan dat van de natuur buiten ons — mocht nooit verdonkeremaand worden. Immers geen concurrentie met de natuur werd nagestreefd, doch een eigen schepping onder de tucht van een meer of minder nauwkeurige gelijkenis met de natuur. Een parabel werd het doel; meer niet.

Het is de zelfbeperking van al het menselijke, de tol der verstaanbaarheid van den schepper tegenover het Zelf dat zijn eerste toeschouwer is en tegenover allen tot wie zijn werk „spreken” moet. Het is de intrinsieke begrenzing van het „kunnen spreken”, — gekundheid die bij het portret niet toevalligerwijs als „sprekende gelijkenis” geprezen wordt. De nadruk valt hier op het spreken; en dit is kunnen, geen gekunsteldheid, gelijk zoveel onkundigen ons trachten diets te maken.

De dichter ontkomt niet aan de taal-code van zijn tijd en omgeving, noch aan de geldende wetten van grammatica en syntaxis, noch aan de semantische status der gebezigde woorden. De musicus ziet zich gedwongen aan psychofysische wetten van welluidendheid en rhythmiek te gehoorzamen; hij heeft rekening te houden met de eigenaardige atavismen van ons gehoor, en in zijn partituren tekent hij bij de geheimzinnigste instrumentale effecten gelijk Mahler aan: „Wie ein Naturlaut”.

Wijl het woord den mens alleen toebehoort, de muziek in haar „absolute” vorm uiterst zelden in de natuur aangetroffen wordt, is er bij dichter en componist een duidelijk streven waarneembaar, om met hun kunstmiddelen de natuur te *benaderen*. Omgekeerd bestaat bij de beeldende kunst, die juist van de natuur uitgaat, de neiging om zich in haar ontwikkeling telkens weer van de natuur te *verwijderen*, zonder ooit alle banden daarmee te verbreken. Zo zou men wellicht de auditieve en semi-auditieve kunsten „natuurzoekend”, de visuele en half-visuele (ruimtelijk-betastbare, zoals de beeldhouwkunst) „natuurvliedend” kunnen noemen. In het streven naar „gelikenis” nu, komt de bijzondere band tot uitdrukking, waarmee de beeldende kunstenaar zich aan de discipline der natuur onderwerpt. Het is geen *conditio sine qua non* voor kunst, maar een vrije voorwaarde, besloten in de bijzondere opgaaf van het portret, het topografische landschapsbeeld, het realistische monument of stilleven, e.d.

Geen differentiëring in de natuur dringt sterker tot ons door, dan die van de mensen onderling; en van de mensen wordt het zichtbaar-individuele door niets duidelijker bepaald dan door de gelaatstrekken. Portret in engste zin is dan ook gelaats-afbeelding; het weergeven van die geheimzinnige, levende som van gelaatsuitdrukkingen, die met geen apparaat in dode stof is vast te leggen, omdat alleen het scheppend vermogen van den mens, het wonder van de kunstdaad, in staat is de synthese te voltrekken, zonder welke de af-